

ปาฐกถาในวันอนุমানราชชน ครั้งที่ ๑

การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรม เป็นตัวตั้ง

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี
ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม

ญาณวิทยาใหม่ที่ปลดปล่อยคนไทยไปสู่
อิสรภาพ สักดิ์ศรี และศักยภาพ ทั้งแผ่นดินอย่างทันทีทันใด

เอกสารฉบับนี้อยู่ระหว่างการจัดพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง
โดยการสนับสนุนของราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงวัฒนธรรม และมูลนิธิหมอชาวบ้าน
(ยังขาดคำนำจาก ศ.นพ.อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี)

จากปาฐกถาในวันอนุমানราชชน ครั้งที่ ๑
ในชื่อเรื่อง
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา

ณ ราชบัณฑิตยสถาน
๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๖

สารบัญ

	หน้า
คำนำ โดยนายกราชบัณฑิตยสถาน (ศ.นพ.อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ)	
๑. อนุโมทนา	๔
๒. การพัฒนาอย่างแยกส่วนที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง	๔
๓. ญาณวิทยาเก่า : ฐานของความรู้ที่อยู่ในตำรา	๗
๔. ญาณวิทยาใหม่ : ฐานของความรู้ที่อยู่ในตัวคน	๙
๕. การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง	๑๒
๖. โครงสร้างของสัมมาพัฒนา	๑๕
๗. การขับเคลื่อนการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง	๒๓
๘. สรุป	๒๔

๑.

อนุโมทนา

ท่านเจ้าคุณอนุমানราชชนเป็นปราชญ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ การมีนักปราชญ์ในแผ่นดินทำให้แผ่นดินมีความงาม มีสาระ และมีพลังทางศีลธรรม ปราชญ์ไปเลยศาสตร์หรือวิชา การรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ถือว่ามีความรู้แต่ยังไม่ถือว่ามีปัญหา ความรู้คือรู้เป็นเรื่อง ๆ แต่ปัญหาหมายถึงรู้เชื่อมโยงกันทั้งหมดหรือรู้ทั้งหมด ทั้งหมดรวมถึงรู้ตัวเองด้วย

การศึกษาส่วนใหญ่ในโลกมีแต่รู้เรื่องนอกตัว เกือบไม่มีเลยที่ศึกษาให้รู้ตัวเองด้วย การรู้ตัวเองทำให้สามารถวางสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่นและสิ่งอื่นได้ถูกต้อง ความสัมพันธ์ที่ถูกต้องคือจริยธรรม ฉะนั้นในปัญหาจึงมีจริยธรรมอยู่ด้วยเสมอ ในขณะที่ความรู้อาจไม่มีจริยธรรมอยู่ด้วย ส่วนใหญ่ไม่มี

วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ยังไม่ใช่ปัญหา การใช้วิทยาศาสตร์อย่างขาดจริยธรรมนำไปสู่วิกฤตการณ์ของโลก การศึกษาไม่ควรเป็นแค่ให้มีความรู้เท่านั้น การศึกษาควรไปให้ถึงปัญญา

ท่านเจ้าคุณอนุমানราชชนเป็นปราชญ์ เป็นปัญญาชนชั้นนำ จึงเป็นผู้นำทางจริยธรรมไปด้วยในตัว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ราชบัณฑิตยสถานจัดให้มีวันอนุमानราชชน เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงอดีต รักษาการนายกราชบัณฑิตยสถานผู้นี้ ในการระลึกถึงท่านคงจะไม่มีอะไรดีไปกว่าการทำความเข้าใจภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจถือเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของท่าน และเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ถ้าเข้าใจญาณวิทยาทางวัฒนธรรมจะปลดปล่อยคนไทยไปสู่อิสรภาพ ศักดิ์ศรี และศักยภาพ ทั้งแผ่นดินอย่างทันทีทันใด

ผมขอใช้สติปัญญาเท่าที่มี แสดงปาฐกถาเนื่องในงานวันอนุमानราชชนในหัวข้อ “ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา” เพื่อเป็นการสนองคุณท่านพระยาอนุमानราชชน ณ บัดนี้

๒.

การพัฒนาอย่างแยกส่วน

ที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง

สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ถ้าเราไปยกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งมาพัฒนาอย่างแยกส่วน ก็จะมีผลกระทบถึงส่วนอื่น นำไปสู่สภาวะการขาดสมดุลและวิกฤตเสมอ ตัวอย่างเช่นในร่างกายของเรามีเซลล์และอวัยวะอันหลากหลายสลับประมาณ แต่ต้องประกอบในร่างการของเราเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ จึงมีความสมดุล คุณภาพคือความเป็นปรกติหรือปรกติสุขและยั่งยืน การเจ็บป่วยทุกชนิดคือการเสียคุณภาพ ถ้าเสียมากขึ้นก็ต้องเข้าไอซียู และถ้ายังเสียมากขึ้นอีกก็สิ้นสุด ถ้าเซลล์ของอวัยวะใดจะเพิ่มจำนวนขึ้นมา

โดยไม่สัมพันธ์สอดคล้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของร่างกายเรารีกว่ามะเร็ง มะเร็งคือการเติบโตอย่าง
แยกส่วน ทำให้รบกวนคุณภาพของร่างกายนำไปสู่ความป่วยและความตาย

สังคมก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีการพัฒนาอย่างแยกส่วน จะเสียคุณภาพ เจ็บป่วย และวิกฤต
สังคมทุกวันนี้เป็นเช่นนั้น ที่มีการพัฒนาอย่างแยกส่วน โดยเอาเงินเป็นตัวตั้ง จึงนำไปสู่การเสีย
คุณภาพอย่างแรง เกิดความเจ็บป่วยหรือพยาธิสภาพทางสังคมนาชนิด และเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม
วิกฤตการณ์ทางสังคมมาจากปัญหาใหญ่ ๆ ๕ ประการ คือ

๑. ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวย และระหว่างประเทศจนประเทศรวย ห่างมากขึ้น
๒. ความแตกสลายทางสังคม เช่น ของครอบครัว ของชุมชน ของสังคมในประเทศและของ
สังคมโลก
๓. วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม
๔. วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม
๕. วิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ

ด้วยการพัฒนาอย่างปัจจุบัน ทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย และระหว่างประเทศจน
ประเทศรวยห่างกว้างมากขึ้น คนอเมริกันที่รวยที่สุดเพียง ๒๐๐ กว่าคนมีทรัพย์สินมากกว่าคนในโลกกว่า
๒,๐๐๐ ล้านคนรวมกัน ช่องว่างทางสังคมเพราะอำนาจที่ต่างกันนำไปสู่ปัญหาทางจิตใจ ทางการเมือง และ
ทางสังคมเหลือคณานับ และนำไปสู่ความรุนแรง

ถ้าเอาเงินเป็นตัวตั้งแล้วย่อมเกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน คนหรือประเทศที่มีเงินน้อยย่อม
ไม่มีศักดิ์ศรี

ศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

ศักดิ์ศรีเป็นความสุขในเนื้อในตัว เป็นสุขภาวะ เป็นความภูมิใจ ความมั่นใจ

การขาดศักดิ์ศรีทำให้เกิดความบิบบิ้น เป็นทุกข์ภาวะ ขาดความภูมิใจ และความมั่นใจในตัวเอง ซึ่ง
สั่นคลอนสังคมในทุก ๆ ทาง รวมทั้งทำให้เกิดความรุนแรงด้วย กรณีขับเครื่องบินชนตึกเวิลด์เทรดที่
เรียกว่า ๙/๑๑ และความยุ่งเหยิงสับสนที่ตามมา เกิดเพราะความที่คนถูกทำให้รู้สึกว่าการขาดศักดิ์ศรี

ขณะนี้เงินจำนวนมหาศาลที่หมุนรอบโลกด้วยความเร็วของแสง เพียงร้อยละ ๐.๒ เท่านั้นที่
ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจที่เหลือทั้งหมดเพื่อไปดูแลเงินทองของคนอื่น อำนาจของเงินอันมหาศาลที่ทำเพื่อ
ตนเองได้ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งที่เคยเชิดชูกันว่ามีความค่า เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน คุณค่าความ
เป็นคน สิ่งแวดล้อม สันติภาพ

นักปราชญ์ฝรั่ง ๓ คน คือ Larslo , Grof และ Russell คุยกันที่ชายฝั่งแคลิฟอร์เนีย ๒ วัน ๒ คืน
ก่อนเกิดเหตุ ๙/๑๑ ประมาณ ๒ ปี มีความเห็นว่าอารยธรรมตะวันตกกำลังจะพาโลกทั้งโลกไปสู่
วิกฤตการณ์อย่างรุนแรง อารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาต่อไปได้โดยไม่
วิกฤต

เบื้องหลังอารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยม คือ การคิดแบบแยกส่วน

การคิดแบบแยกส่วนจะนำไปสู่วิกฤตเสมอ

การคิดแบบแยกส่วนจะไม่นำไปสู่ปัญญา อย่างมากก็ไปถึงความรู้ ความรู้คือรู้เป็นเรื่อง ๆ แบบแยกส่วน ปัญญาคือรู้เชื่อมโยงทั้งหมด ทั้งหมดรวมทั้งรู้ตัวเองด้วย การรู้ตัวเองทำให้วางความสัมพันธ์อย่างถูกต้อง ระหว่างตัวเองกับคนอื่นและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์อันถูกต้องคือจริยธรรม ในปัญญาจึงมีจริยธรรมอยู่ด้วยเสมอ ในขณะที่ในความรู้ไม่แน่ว่ามีจริยธรรม ส่วนใหญ่ไม่มี

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อยุโรปค้นพบวิทยาศาสตร์เมื่อประมาณ ๔00 ปีก่อน วิทยาศาสตร์ทำให้หาความรู้ได้คมชัดลึกมีเสน่ห์มาก แต่วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ไม่ใช่ปัญญา คุณูปการของวิทยาศาสตร์ที่ควรจะยิ่งใหญ่ที่สุดคือนำไปสู่ปัญญา แต่ชาวยุโรปได้เลือกที่จะนำวิทยาศาสตร์ไปทำเทคโนโลยีที่มีอำนาจ เช่น เรือ ปืน ปืนใหญ่ ปืนกล แล้วใช้อำนาจอันน่าสะพรึงกลัวที่มนุษย์ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ไปได้ เช่นฆ่าผู้คน และยึดทรัพย์สินของบ้านเล็กเมืองใหญ่ในทุกทวีป การขาดจริยธรรมในการใช้ความรู้ในครั้งนี้ได้ทำให้เกิดความยุ่งเหยิงสับสนทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ สงครามตามมา ที่เกิดเป็นสงครามโลกในศตวรรษที่แล้วถึง ๒ ครั้ง ในศตวรรษเดียวที่ผ่านมา คนตายเพราะสงครามถึง ๒๐๐ ล้านคน แต่คนที่ตายเพราะความยากจนและความอยุติธรรมในสังคมนั้น มากกว่านั้นมาก สงครามเป็นความรุนแรงที่โจ่งแจ้ง แต่ความยากจนและความอยุติธรรมในสังคมก็เป็นความรุนแรง แต่เป็นความรุนแรงแบบเงียบ (silent violence)

การคิดแบบแยกส่วน ความรู้แบบแยกส่วน จึงนำไปสู่การเสียสมดุล ความรุนแรง ความโกลาหล และวิกฤตการณ์ และแก้ไขไม่ได้ด้วยการคิดอยู่ในกรอบเดิม ๆ อัลเบิร์ต ไอนสไตน์ จึงกล่าวว่า

“เราต้องการวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง ถ้ามนุษยชาติจะอยู่รอดได้”

(We shall need a radically new manner of thinking if mankind is to survive)

ในทางพุทธมีคำว่า **สัพพตปริมาส** ซึ่งหมายถึง การเข้าไปติดในความเชื่อและการปฏิบัติที่ไม่ได้ผลหรือให้ผลร้าย องค์กรก็ตาม สังคมก็ตาม หรือแม้อารยธรรมในยุคใดยุคหนึ่งก็ตาม อาจติดอยู่ในสัพพตปริมาสแล้วเกิดวิกฤตไม่มีทางออก จึงเกิดการปฏิวัติขึ้น เพื่อให้หลุดจากความเชื่อและการปฏิบัติที่ไม่ได้ผล

คำว่า **ญาณวิทยา** หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยความรู้ เช่นว่าความรู้คืออะไร เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ใช้ประโยชน์อย่างไร ที่มาของความรู้กำหนดลักษณะของสังคม เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก แต่ดูเหมือนเราจะไม่ให้ความสนใจสักเท่าไร หรือไม่สนใจกันเสียเลย ผมคิดว่าญาณวิทยาเท่าที่เราใช้เข้าไปสู่ความอ่อนแอของชาติและวิกฤตการณ์ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเราพูดถึงการปฏิรูปการศึกษากันมานานมาก แต่ก็ยังมองไม่เห็นว่าจะมีพลังขึ้นมาได้อย่างไร เพราะยังปฏิรูปกันในฐานะญาณวิทยาเก่ากระทรวง ศึกษาธิการก็กินรัฐมนตรีไปหลายคนแล้ว เพราะสภาพที่ขบถกระหว่างภพภูมิความคิดเก่า ๆ กับความพยายามที่จะดิ้นรนไปสู่ภพภูมิใหม่ของการศึกษาไทยที่ยังไม่ลงตัว

ภพภูมิใหม่ในที่นี้หมายถึงวิถีคิดใหม่ ดังที่ไอนสไตน์กล่าวว่า เราต้องการวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง มนุษยชาติจึงจะอยู่รอดได้ รูปธรรมของวิถีคิดใหม่ เกี่ยวกับญาณวิทยาในเรื่องของฐานความรู้ ญาณวิทยา

เก่าได้นำเราไปสู่ความติดขัดและวิกฤต เราต้องการญาณวิทยาใหม่ ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับญาณวิทยาเก่าและญาณวิทยาใหม่ ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

๓.

ญาณวิทยาเก่า

ฐานของความรู้ที่อยู่ในตำรา

ในรอบ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา เราถือว่าฐานของความรู้ที่อยู่ในตำรา ฟังดูอาจรู้สึกไม่แปลกเพราะเรากันเคยกันมาอย่างนั้น การศึกษาคือการท่องหนังสือ การเรียนต่าง ๆ ก็คือการเรียนวิชา ซึ่งถือตำราเป็นตัวตั้ง ญาณวิทยานี้ถือว่าฐานความรู้ที่อยู่ในตำรา ถ้าเราวิเคราะห์ให้ละเอียดจะเห็นว่าวิถีคิดอย่างนี้ทำให้เกิดผลตามมาอย่างร้ายแรงเหลือคณานับ ดังจะวิเคราะห์ให้เห็น ดังต่อไปนี้

๑. เริ่มต้นถามว่าใครเขียนตำรา ตอบว่าคนกรุงเทพฯ ถามว่าคนกรุงเทพฯเอาความรู้มาจากไหน ตอบว่าเอามาจากฝรั่ง เลยกลายเป็นว่าฝรั่งเป็นต้นธารของความรู้ ต้นธารของความรู้ไม่ได้มาจากฐานชีวิตของเราเอง

๒. ความรู้มักจะถูกมองว่าเป็นคุณค่าหรือความดี เมื่อฐานของความรู้และความดีมาจากที่อื่นไม่มีที่ตัวเราเอง คนไทยก็ขาดความมั่นใจทั้งชาติ เป็นการขาดความมั่นใจแห่งชาติ การขาดความมั่นใจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้ง่าย ขาดศักดิ์ศรีและขาดศักยภาพ

๓. การเรียนโดยท่องหนังสือทั้งประเทศ ทำให้คนไทยไม่รู้จักแผ่นดินไทย เมื่อการศึกษาแบบนี้ออกมาได้ ๘ ปี พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงวิจารณ์ว่า การศึกษาแบบนี้จะทำให้คนไทยขาดจากรากเหง้าของตัวเอง การที่คนไทยไม่รู้จักแผ่นดินไทยทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้

๔. การเรียนโดยท่องหนังสือเป็นใหญ่ เรียนยากไม่สนุก เครียด ทำอะไรไม่เป็น คิดไม่เป็น ขาดหัวใจของการเป็นมนุษย์ ทำให้มีความพิการทางปัญญาและเป็นโรคประสาทกันทั้งชาติ

๕. เมื่อเรียนแต่จากตำราทุกอาชีพจึงขาดมิติแห่งมนุษย์ (Human Dimension) เมื่อไปทำอะไรก็เอาแต่เทคนิคเป็นตัวตั้ง ไม่เห็นมิติแห่งความเป็นคนที่เกี่ยวข้อง เช่นแพทย์ดูแลคนไข้ก็เห็นแต่ไข้ไม่เห็นคน คนไข้มีความเป็นคน เช่น มีจิตใจ มีเศรษฐกิจ มีสังคมคือญาติพี่น้อง มีวัฒนธรรมคือสิ่งที่เขาเชื่อและปฏิบัติ เคยมีเกษตรตำบลที่เอาแต่เทคนิคเรื่องปุ๋ย เรื่องยาฆ่าแมลง แต่ไม่รู้จักชาวบ้านและเกลียดชาวบ้าน วิศวกรที่สร้างเขื่อนไม่เข้าใจมิติทางสังคมที่เกี่ยวกับเขื่อน ฯลฯ ทุกอาชีพเป็นเช่นนี้ คือเอาเทคนิคเป็นตัวตั้ง แต่ไม่เห็นมิติแห่งมนุษย์ อันทำให้เกิดความขัดแย้งและขัดข้องทั้งในงาน และกับเพื่อนมนุษย์ กลายเป็นคนไม่เข้าใจ และขาดความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง เพราะการเรียนแบบเอาตำราเป็นตัวตั้ง ในตำราเป็นแต่ความรู้หรือเทคนิคที่ไม่มีตัวตนของมนุษย์ การเรียนควรเอาตัวตนของคนจริง ๆ เป็นตัวตั้งจึงจะมีมิติแห่งมนุษย์ในความรู้สึกนึกคิดและการทำงาน

๖. เพราะการศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้ง ทำให้ระบบการศึกษาทั้งหมดเป็นระบบที่อยู่นอกสังคม ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ไม่รวมทุกข์ร่วมสุข ไม่รวมแก้ปัญหา จึงอ่อนแอทางปัญญาเป็นอย่างยิ่ง ปัญญาจะเกิดต่อเมื่อเผชิญปัญหาหรือความทุกข์ เข้าใจปัญหา และพยายามแก้ปัญหา

๗. ระบบการศึกษาทั้งระบบตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย กลายเป็นตัวที่ทำลายศีลธรรมพื้นฐานโดยไม่รู้ตัว ศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะของคนเล็กคนน้อย คนยากคนจน

ถ้าขาดศีลธรรมพื้นฐานประเทศเจริญไม่ได้

เพราะการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ เป็นรากฐานของสิ่งที่มีคุณค่าและดีงามทั้งหลาย เช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก ความเป็นธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่คำนึงถึงความเป็นคนของคนทั้งหมด

การพัฒนาต่าง ๆ ต้องหยั่งรากลึกในศีลธรรมพื้นฐาน คือการเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน มิฉะนั้นจะบิดเบี้ยวเฉไฉไปทางอื่น เช่น ประชาธิปไตยไม่ใช่เป็นกลไกเท่านั้น แต่ต้องอยู่บนรากฐานทางศีลธรรมพื้นฐาน เพราะการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันจึงมีประชาธิปไตย ถ้าประชาธิปไตยเป็นเพียงกลไกก็จะมีเกมและกลไกตามมา

การพัฒนาเศรษฐกิจถ้าขาดศีลธรรมพื้นฐานแห่งการเคารพศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ก็จะนำไปสู่การถ่างช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยให้ห่างมากขึ้น อันจะนำไปสู่ปัญหามานานาประการตามมา เช่น การทำลายสิทธิมนุษยชน ทำลายวัฒนธรรม ทำลายสิ่งแวดล้อม และทำให้ขาดความเป็นธรรมทางสังคมมากขึ้น

การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนจึงเป็นรากฐานของการพัฒนาทุกอย่าง ความรู้สึกว่ามีศักดิ์ศรีและมีสิทธิของความเป็นมนุษย์เป็นความรู้สึกที่ลึกกล้า ก่อให้เกิดความปิติแผ่ซ่านไปทั้งเนื้อทั้งตัว

ศักดิ์ศรีคุณค่าและสิทธิความเป็นมนุษย์เป็นสุขภาวะในเนื้อในตัวของตัวเอง ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์

ฉะนั้น ที่ว่าระบบการศึกษาทั้งระบบเป็นตัวทำลายศีลธรรมพื้นฐาน คือการเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จึงเป็นประเด็นฉกรรจ์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งต้องการคำอธิบาย

คนที่เข้าศึกษาในระบบทุกระดับ จะมีความรู้สึกที่สถาบันมีเกียรติ ชาวบ้านไม่มีเกียรติ “สถาบันมีเกียรติชาวบ้านไม่มีเกียรติ” จะถูกตอกย้ำเข้าไปในจิตสำนึกตลอดเวลา สถาบันมีความรู้ในตำรา แต่ชาวบ้านไม่มี คนขายกล้วยเตี๋ย คนขายของชำ ช่างเสริมสวย ช่างผสมปูน จะมีเกียรติได้อย่างไร คนเหล่านี้ไม่มีศักดิ์ศรีไม่มีคุณค่าสำหรับการศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้ง อย่างว่าแต่ชาวบ้านเลย แม่พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ไม่มีค่าสำคัญเพราะไม่ช่วยให้ได้คะแนนจากการท่องตำรา เพราะการศึกษาเอาตำราเป็นตัวตั้ง ทำให้มนุษย์ตัดขาดจากกัน เรียกว่าชำแหละทีเดียวแหละ คือชำแหละให้มนุษย์ตัดขาดจากกัน และตัดขาดจาก

ธรรมชาติ จึงอยู่ร่วมกันไม่เป็น การอยู่ร่วมกันไม่เป็น ทำงานร่วมกันไม่เป็น ทอนกำลังสร้างสรรค์ของชาติ และเกิดทุกขภาวะทางสังคม นี่ก็เพราะการศึกษาแบบที่ถือว่าฐานความรู้อยู่ในตำรา

๘. การศึกษาแบบเอาตำราเป็นตัวตั้งทำให้การศึกษาเป็นระบบพราหมณ์ไปโดยไม่รู้ตัว ไม่ใช่ระบบพุทธ พราหมณ์ท่องคัมภีร์สรรเสริญเทพ ชาวบ้านไม่เกี่ยว ชาวบ้านก็เป็นแพศย์ เป็นศูทร เป็น จัณฑาล พราหมณ์เท่านั้นที่เป็นผู้มีเกียรติ แต่พุทธเป็นวิทยาศาสตร์ประชาชน นิยามของวิทยาศาสตร์คือ “เป็นความรู้สาธารณะ” (public knowledge) สาธารณะเข้ามาพิสูจน์ได้ด้วยตนเองว่าจะอะไรจริงอะไรไม่จริง ความรู้ที่ไม่เป็นสาธารณะไม่ใช่วิทยาศาสตร์แต่เป็นอาถรรพ์เวท พุทธศาสนานั้นทำทยตลอดเวลาว่า ให้ทุกคนมาพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเองว่าได้ผลจริงหรือไม่ จึงกล่าวว่าพุทธเป็นวิทยาศาสตร์ ประชาชน

เมื่อการศึกษาดกเข้าไปเป็นระบบพราหมณ์ที่ถือว่าผู้ท่องคัมภีร์ได้เท่านั้นเป็นผู้มีเกียรติ ทำให้ทางแห่งเกียรติยศคับแคบ ก่อให้เกิดความทุกข์แสนสาหัสแก่คนทั้งแผ่นดิน การสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่ เรียกว่าสอบเอ็นท์เปรียบประดุจประตูที่กั้นระหว่างสวรรค์กับนรก ใครสอบเข้าได้ประดุจขึ้นสวรรค์ คน สอบเข้าไม่ได้ประดุจตกนรก คนส่วนใหญ่เข้าไม่ได้ เด็กนักเรียนและพ่อแม่เด็กนักเรียนตกอยู่ในความกลัว และความเครียดว่าลูกจะสอบเอ็นท์ได้หรือไม่ คนที่สอบเข้าไม่ได้เสียอกเสียใจ บางคนเป็นโรคประสาท บางคนฆ่าตัวตาย ที่ข้างบ้านผู้เขียนมีเด็กคนหนึ่งนิสัยดีมากขยันช่วยพ่อแม่ทำงาน วันหนึ่งแกยิงตัวตาย เพราะสอบเอ็นท์ไม่ได้ ที่จริงการที่แกเป็นคนดี ขยัน และช่วยพ่อแม่ทำงานนั้นเป็นความดีและมีคุณค่าที่ แท้จริง แต่เราไปให้คุณค่าแก่การศึกษาในตำรามากกว่าคุณค่าของชีวิตที่ดี ระบบการศึกษาแบบนี้จึงก่อ ความทุกข์ยากให้แก่คนทั้งแผ่นดิน คนที่เข้ามหาวิทยาลัยได้ที่ว่าเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ สวรรค์นั้นก็ไม่ใช่จริง

คนไทยทุกคนมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าความเป็นคน ทุกคนมีความแตกต่างหลากหลายและ ควรจะมีเกียรติและมีศักดิ์ศรีอย่างที่เขาเป็นอย่างหลากหลายนั้น ไม่สมควรจะต้องมาถูกกระทำโดยระบบ แห่งเกียรติยศอันคับแคบและไม่จริง เราไม่สามารถแก้ปัญหาอันร้ายแรงที่กระทำต่อคนไทยได้ด้วยการคิด อยู่ในญาณวิทยาแบบเดิม ๆ จำเป็นต้องมีญาณวิทยาใหม่ที่ปลดปล่อยคนไทยออกไปสู่อิสราภาพ ศักดิ์ศรี และศักยภาพทั้งแผ่นดินอย่างทันทีทันใด

ที่กล่าวมานี้ไม่ได้หมายความว่าความรู้ในตำราไม่สำคัญ ความรู้ในตำราสำคัญแต่ไม่ใช่ฐาน ฐาน ต้องอยู่ในชีวิตและวิถีชีวิต ความรู้ในตำราเป็นตัวประกอบ

๕.

ญาณวิทยาใหม่

ฐานของความรู้ที่อยู่ในตัวคน

เมื่อเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ว่าฐานความรู้อยู่ในตัวคน ไม่ใช่อยู่ในตำราจะปลดปล่อยคนไทยออกไปสู่อิสราภาพ ศักดิ์ศรี และศักยภาพทั้งแผ่นดินอย่างทันทีทันใด

คนทุกคนมีความรู้ที่อยู่ในตัวที่สะสมมาจากระบบการมีชีวิตและการทำงาน ประสบการณ์ชีวิตคือการเรียนรู้จากชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน ร่วมกันทั้งระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ ระหว่างคนกับคนก็มีความหลากหลายมากตั้งแต่พ่อแม่พี่น้องลุงป้าน้าอาปู่ย่าตายาย เพื่อนบ้าน ชุมชน และที่ห่างไกลออกไป การทำงานแต่ละอย่างสร้างความรู้ไว้ในตัว และเป็นความรู้ที่ใช้งานได้จริง ๆ เช่น ทำนาได้ ทำสวนได้ ขายกล้วยเตี้ยได้ เสริมสวยได้ ทอผ้าได้ ก่อสร้างได้ ฯลฯ การท่องตำรายังไม่แน่ว่าทำได้จริง แต่ความรู้ในการปฏิบัติเนี่ยแน่นอนว่าทำได้จริง ในวิถีชีวิตร่วมกันนั้นจะมีจริยธรรมอยู่ด้วยเสมอ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันไปด้วยดีหรืออยู่ร่วมกันเป็น แต่การศึกษาแบบท่องวิชาได้สร้างคนที่อยู่ร่วมกันไม่เป็นขึ้นมาเต็มประเทศ ทำให้ขาดความสุขความสร้างสรรค์ จากการอยู่ร่วมกันทำงานร่วมกันไปอย่างน่าเสียดาย

การเข้าใจเรื่องความรู้ที่อยู่ในตัวมนุษย์จะทำให้เข้าใจว่าทำไมแม่จึงเป็นครูที่ดีที่สุด โดยไม่คำนึงถึงระดับการศึกษาของแม่ โยมแม่ของพระธรรมปิฎกก็ดี แม่ของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ก็ดี แม่ของอาจารย์หมอบุญธรรม พริ้งพวงแก้วก็ดี แม่เหล่านี้ไม่เคยเข้าโรงเรียนหรือมีปริญญาบัตรใด ๆ ทั้งสิ้น แต่สามารถสอนลูกได้เป็นอย่างดี เพราะท่านสอนจากสิ่งที่ท่านมี คือความรู้ในตัวของท่านที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน

เมื่อเราเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ว่าฐานของความรู้ที่อยู่ในตัวคนทุกคน จะปลดปล่อยผู้คนไปสู่อิสราภาพ ศักดิ์ศรี และศักยภาพในการสร้างสรรค์ทั้งแผ่นดินอย่างทันทีทันใด ดังนี้

๑. คนทุกคนไม่ว่าเขาทำอะไรเป็นคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีคุณค่าขึ้นมาทั้งหมด เพราะทุกคนมีความรู้ที่อยู่ในตัวจากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง นี่คือรูปธรรมของการสร้างศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

๒. ความรู้ในตัวคนเป็นความรู้ที่เขาคุ้นเคยเพราะได้มาจากชีวิตจริงและปฏิบัติจริง เขามั่นใจว่าเขาทำได้แน่ถ้าเราให้คุณค่ากับสิ่งที่เขามีเขาคุ่นเคยเขามั่นใจ จะสร้างความมั่นใจแห่งชาติขึ้นมาตรงข้ามกับที่เราไปให้คุณค่ากับสิ่งห่างไกลที่เขาไม่คุ้นเคยเขาไม่มี ซึ่งบั่นทอนและทำลายความมั่นใจของคนทั้งชาติ

๓. ความรู้ในตัวคนแต่ละคนแตกต่างกันหลากหลายไม่เหมือนกันเลย ในขณะที่ตำรา (เรื่องเดียวกัน) เหมือนกันทุกเล่ม เช่นใช้ตำราทำกับข้าวเล่มเดียวกัน แต่แต่ละคนจะทำออกมาอร่อยไม่เหมือนกัน ในตัวคนแต่ละคนมีความรู้พิเศษ หรือเคล็ดลับ หรือน้ำมือ ซึ่งอธิบายเป็นตัวหนังสือไม่ได้ ความแตกต่างหลากหลายมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้เกิดความมั่นคง ถ้าของที่ต่างกันมาเจอกันจะมีสิ่งใหม่หรือนวัตกรรมจะผุดบังเกิด (emerge) ขึ้นมาจากความไม่เคยมี เช่นน้ำซึ่งประกอบด้วยไฮโดรเจน ๒ อะตอม ออกซิเจน ๑ อะตอมเขียนเป็นสูตรว่า H₂O ความเป็นน้ำไม่ใช่คุณสมบัติของไฮโดรเจนหรือออกซิเจนแต่เป็นของใหม่ที่ผุดบังเกิดขึ้นจากของเก่าที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน ถ้าไฮโดรเจนกับไฮโดรเจน

เจอกันหรือออกซิเจนกับออกซิเจนเจอกันก็จะไม่เกิดน้ำ ต้องของที่ไม่เหมือนกันมาเชื่อมโยงกันจึงเกิดของใหม่ขึ้น

ความรู้ในตัวคนแต่ละคน ไม่เหมือนกันเลย ถ้าส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่อยู่ในตัวคนจะเกิดนวัตกรรม ขึ้นเต็มแผ่นดิน ทุกองค์กร ทุกประเทศ ทุกอารยธรรม ต้องมีนวัตกรรมจึงจะสามารถเผชิญสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ ถ้ามีนวัตกรรมไม่ได้วิกฤตการณ์ย่อมเกิดขึ้น

๔. ในทุกพื้นที่ควรทำแผนที่มนุษย์ (human mapping) คือค้นคว้าวิจัยทำข้อมูลว่าใครเก่งในเรื่องใดบ้าง ทุกคนจะเก่งในเรื่องเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องไม่ว่าจะทำกับข้าวอร่อย ทำขนมอร่อย ทอผ้า จักสาน เพาะปลูก วาดรูป ฯลฯ แล้วนำความรู้ที่ได้มาทำระบบข้อมูล เป็น GIS ทางศักยภาพของมนุษย์ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เมื่อระบบข้อมูลความคิดของคนทั่วประเทศ คนทั้งหมดจะมีความรู้ลึกที่ดีมาก มีความภาคภูมิใจในตนเองที่ความเก่งความถนัดซึ่งเป็นสิ่งที่ชอบของตนไปปรากฏแก่สาธารณะ จะอยากทำความดีเพิ่มขึ้น ระบบข้อมูลความรู้ในตัวมนุษย์จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ทั่วประเทศ ใครอยากทำอะไรก็กดคอมพิวเตอร์รู้ว่าเรื่องนี้ใครทำเก่งอยู่ที่ไหน และขอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย ปริมาณแห่งการเรียนรู้จากความรู้ที่ทำได้จริงจะเกิดขึ้นอย่างมาหาศาล ระบบข้อมูลความรู้ในตัวคนทั่วประเทศจะเป็นฐานของเศรษฐกิจวัฒนธรรมวันมโหฬาร เศรษฐกิจวัฒนธรรมคือเศรษฐกิจในวิถีชีวิตร่วมกัน (ดูเรื่องความหมายของวัฒนธรรมในตอน ๕)

๕. ถ้าปฏิรูปการศึกษาจากการศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้ง มาเป็นการศึกษาที่เอาความรู้ในตัวคนเป็นตัวตั้ง ตำราเป็นตัวประกอบ จะย้ายระบบการศึกษาที่อยู่นอกสังคมมาเป็นระบบการศึกษาที่อยู่ในสังคม คือรู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสังคม ร่วมแก้ปัญหากับสังคม จะทำให้สติปัญญาเข้มแข็งจากการสัมผัสความเป็นจริงของมนุษย์ ความรู้สึกนึกคิดของครูอาจารย์ และของนักเรียนนักศึกษา ก็เปลี่ยนไปจากการเป็นแบบโรบอตที่ไม่มีมิติแห่งมนุษย์ มามีมิติแห่งมนุษย์ในความรู้สึกนึกคิด มีความสุขจากการได้สัมผัสความเป็นมนุษย์ การงานจะได้ผล การวิจัยค้นคว้าจะงอกงามขึ้นมาจากฐานความเป็นจริง และเป็นพลังแก้ปัญหาสังคมได้ เช่น การแก้ไขความยากจน การพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาจะไม่ลอยตัวเหมือนในปัจจุบัน

๖. ขณะนี้มีปัญหาใหญ่ของการศึกษาและของโลกคือ การคิดแบบแยกส่วน ชีวิตกับการศึกษาแยกจากกัน ชีวิตก็ส่วนหนึ่ง การศึกษาแยกส่วนไปเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ลอยออกไปจากชีวิต ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าชีวิตกับการศึกษาอยู่ที่เดียวกัน ชีวิตคือการศึกษา การศึกษาคือชีวิต การเปลี่ยนญาณวิทยาใหม่ว่าฐานของความรู้อยู่ในตัวคน แท้ที่จริงแล้วคือการย้ายการศึกษาให้มาอยู่ที่เดียวกับชีวิต เมื่อชีวิตกับการศึกษาอยู่ที่เดียวกัน การเรียนรู้จะง่ายและสนุก เราอ่านนวนิยายไม่ลำบากเหมือนอ่านตำรา เพราะในนิยายเต็มไปด้วยชีวิตของผู้คน ตัวละครมีใครบ้างก็จำได้หมด สารอะไรก็ได้ไปโดยอัตโนมัติ ทั้งแผ่นดินเต็มไปด้วยเรื่องราวชีวิตของผู้คน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

๗. วิถีชีวิตร่วมกันต้องเป็นตัวตั้ง ถ้าเอาอย่างอื่นเป็นตัวตั้งจะผิดพลาดหมด การที่จะมีการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่งมนุษย์กับมนุษย์และระหว่งมนุษย์กับธรรมชาติเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด เรื่องอื่นๆ ทั้งหมดต้องมาสนับสนุนเรื่องนี้ หากเอาอย่างอื่นเป็นตัวตั้ง เช่น เศรษฐกิจ การค้าเสรี วิชาการ ศาสนา ก็จะ

ทำเพื่อตัวเอง ขาดลอยจากความเข้าใจและสนับสนุนการอยู่ร่วมกันด้วยสติ การย้ายฐานความรู้จากตำรามา อยู่ในตัวคนคือการย้ายจากเอาวิชาการเป็นตัวตั้งมาเอาวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง

๘. เมื่อเอาชีวิตกับการศึกษามาอยู่ที่เดียวกัน เราจะเห็นระบบการศึกษาในรูปแบบใหม่โดย ลื่นเชิง เหมือนเป็นภพภูมิใหม่ของการศึกษา การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (interactive learning through action) จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เรียนรู้เพื่อให้ปฏิบัติได้แก้ปัญหาเป็น ไม่ใช่เรียนรู้แบบท่องวิชาอย่าง ลอยตัวไปจากการปฏิบัติและปฏิบัติไม่เป็น ทุกพื้นที่จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนา อย่างบูรณาการและยั่งยืน จังหวัดทั้งจังหวัดจะเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ คือเป็นมหาวิทยาลัยชีวิตของการ เรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนหนุ่มสาว คนกลางคน ผู้สูงอายุ คนทำงาน ครู นักบวช เรียนรู้ เพื่อให้จังหวัดทั้งจังหวัดมีการพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืน นั่นคือมีการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยที่การอยู่ร่วมกันด้วยสันติเป็นเรื่องสำคัญที่สุดและยาก ที่สุดที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง แต่ต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ในการนี้ ต้องการใช้ความรู้ทุกประเภทเข้ามาใช้งานไม่ว่าจะเป็นความรู้จากตำรา จากอินเทอร์เน็ต จากกรวิจัย ขณะนี้ เรามีความรู้พอใช้ แต่ไม่ใช่เอาความรู้เป็นตัวตั้ง เอาวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้งเอาความรู้มาสนับสนุนการ เรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน

เมื่อจังหวัดทั้งจังหวัดและทุกจังหวัดเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่และเป็นมหาวิทยาลัยจริง ๆ มากกว่ามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ก็ไม่มีปัญหาเรื่องสอบเอ็นท์อีกต่อไป ทุกคนจะมีที่เรียนอย่างเหลือเฟือ ไม่ต้องทุกข์ยากกันทั้งแผ่นดินเพราะระบบการศึกษาที่คับแคบกันอีกต่อไป

ถ้าได้ติดตามมาเป็นลำดับถึงตอนนี้ก็จะเข้าใจเรื่องที่จะกล่าวตอนต่อไปได้ง่ายขึ้น นั่นคือการ พัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

๕.

การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

เรื่องวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง แต่ผลของการศึกษาแบบปัจจุบัน คนทั้งหมดรวมทั้ง มหาวิทยาลัยด้วยเกือบไม่เข้าใจเลยว่าวัฒนธรรมคืออะไร เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมก็มักคิดถึงการร้องรำทำเพลง และศิลปวัตถุ ทำให้คำว่าวัฒนธรรมไม่มีพลังขับเคลื่อนทางปัญญาและการพัฒนา

วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ

โปรดสังเกตคำว่า ร่วมกัน และ สิ่งแวดล้อม สัตว์อยู่ร่วมกันเป็นฝูง เพราะการอยู่ร่วมกันทำให้อยู รอดมากกว่าอยู่เดี่ยว ๆ หมาในอยู่เป็นฝูงทำให้ล่าเหยื่อตัวที่ใหญ่กว่ามันได้ คนก็ค้นพบเช่นเดียวกันว่าถ้าอยู่ เป็นฝูงหรืออยู่ร่วมกันจะปลอดภัยและมีความสำเร็จมากกว่าเดี่ยว ๆ เพราะฉะนั้นการอยู่ร่วมกันหรือวิถีชีวิต

ร่วมกันจึงเป็นธรรมชาติของคนมาตั้งแต่เริ่มต้น ที่นี้กลุ่มชนอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น อยู่ในแอฟริกา อยู่ในขั้วโลก อยู่ในเขตนหนาว อยู่ในเขตร้อน อยู่ในทะเลทราย อยู่ในที่ลุ่ม อยู่ในที่ดอน อยู่ริมทะเล ฯลฯ ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมจะเป็นอย่างไร ๆ มนุษย์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ก็จะต้องเรียนรู้ให้อยู่รอดได้ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ

วิถีชีวิตร่วมกันในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ จึงไม่เหมือนกัน

ฉะนั้นวัฒนธรรมในแต่ละแห่งจึงไม่เหมือนกัน เรียกว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำที่เป็นกุญแจคือความหลากหลาย ความหลากหลายทำให้อยู่รอด เพราะความหลากหลายทำให้เกิดความสอดคล้อง คนเอสกิโมจะไม่มีวิถีชีวิตแบบคนในทะเลทราย หรือคนในทะเลทรายจะไม่มีวิถีชีวิตแบบคนเอสกิโม ย่อมไม่สอดคล้อง และทำให้อยู่รอดไม่ได้

ความหลากหลายทำให้งามและทำให้อยู่รอด ถ้าทั้งโลกมีต้นไม้หรือดอกไม้ชนิดเดียวคงจะไม่งาม และจะสูญพันธุ์ได้ง่าย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นความงาม และช่วยให้อยู่รอด เพราะมีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม

ที่เรียกว่าวิถีชีวิตร่วมกันนั้นกินความกว้างขวางครอบคลุมเชื่อมโยงมาก

การมีความเชื่อร่วมกัน ความเชื่อร่วมกันก็เป็นวัฒนธรรม

ระบบคุณค่าร่วมกัน เช่น คนไทยพุทธมีพุทธศาสนาเป็นความเชื่อร่วมกัน พุทธศาสนานอกจากเป็นศาสนาแล้วมีสถานะเป็นวัฒนธรรมด้วย อิสลามเป็นวัฒนธรรมของคนมุสลิม

การทำมาหากินที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ทำกันมานานจนชำนาญก็เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนในวัฒนธรรมจึงมีเศรษฐกิจ แต่เป็นเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ

ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสุนทรียกรรม และศิลปะต่าง ๆ ก็เป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพที่สืบทอดกันมา เช่นการแพทย์แผนไทยก็เป็นวัฒนธรรมไทย

ฯลฯ

วัฒนธรรมจึงเชื่อมโยงองค์ประกอบของวิถีชีวิตทั้งหมดเข้ามาอย่างบูรณาการ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เมื่อเชื่อมโยงเป็นบูรณาการก็เกิดความสมดุล เมื่อสมดุลก็มีความเป็นปรกติและยั่งยืน ฉะนั้นชุมชนที่อยู่ร่วมกันด้วยวัฒนธรรมจึงมีความยั่งยืนมานับพันปี ต่างจากการพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ซึ่งภายในเวลาสั้น ๆ นำไปสู่การแตกสลายของสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและจิตใจ เพราะเศรษฐกิจเป็นการแยกส่วน ถ้าเอาแต่เงินเป็นตัวตั้งก็จะทำลายองค์ประกอบอื่นๆ และเกิดวิกฤตการณ์ดังที่กล่าวมาตอนต้น

การพัฒนาจึงควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

ไม่ใช่เศรษฐกิจ แต่ไม่ได้แปลว่าไม่พัฒนาเศรษฐกิจ แต่เป็นเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรม ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ถ้าเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งจะเกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น ทุกจังหวัดเป็นบริวารของกรุงเทพฯ กรุงเทพฯ เป็นบริวารของยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น แต่ถ้าเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งไม่มีใครเหนือ

ใคร ทุกชุมชนท้องถิ่นและประเทศต่างมีวัฒนธรรมของตน ซึ่งแตกต่างหลากหลายกันไป ทุกแห่งมีอัตลักษณ์และมีศักดิ์ศรีของตนเอง การพัฒนาโดยเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งจึงเป็นการกระจายอำนาจและศักดิ์ศรี เปิดให้มีทางออกของชุมชนท้องถิ่น ถ้าเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งจะเกิดการรวมเป็นศูนย์อำนาจตามความเข้มข้นของเงินและทำให้เกิดความเครียดในระบบ

ความรู้ของมนุษย์มาจาก ๒ ทางใหญ่ ๆ คือ ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างที่เรารู้จักกันเพิ่งมีมาประมาณ ๔๐๐ ปี แต่ความรู้ทางวัฒนธรรมมีมาเนิ่นนานก่อนหน้านั้น คือตั้งแต่มีมนุษย์มา มนุษย์ก็ค่อย ๆ เรียนรู้จากธรรมชาติรอบตัว เช่นว่าอะไรกินได้ อะไรกินไม่ได้ ประดิษฐ์ถ้อยคำ ข้าวของเครื่องใช้ และวิถีดำรงชีวิตต่าง ๆ ผ่านการถลำทดลองใช้สะสมเพิ่มพูนและถ่ายทอดกันมา

ความรู้ทางวัฒนธรรมที่บางครั้งเราเรียกว่า **ภูมิปัญญา** ภูมิแปลว่าแผ่นดิน ปัญญาที่ติดแผ่นดินมีความหมายความว่า ในแผ่นดินหรือสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งซึ่งไม่เหมือนกัน มนุษย์ต้องสร้างปัญญาที่เหมาะสมที่จะอยู่ได้ในภูมิหรือสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งก็คือความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั่นเอง

บางครั้งก็พูดถึง **ภูมิปัญญาชาวบ้าน** หมายถึง วัฒนธรรมราษฎร วัฒนธรรมมีทั้งวัฒนธรรมราษฎรและวัฒนธรรมหลวง เรามักจะรู้จักแต่วัฒนธรรมหลวง แต่ไม่รู้จักวัฒนธรรมราษฎร ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม จึงทำให้พัฒนาไม่ถูกทาง อีกชื่อหนึ่งของความรู้ทางวัฒนธรรมคือ **ความรู้ดั้งเดิม** (traditional knowledge) เพราะมีและถ่ายทอดกันมาแต่ดั้งเดิม

ธรรมชาติสร้างสรรค์สรรพชีวิตนานาพันธุ์เป็นความหลากหลายทางชีวภาพอันใด มนุษย์ก็สร้างความรู้ทางวัฒนธรรมอันหลากหลายขึ้นมาเช่นนั้น ความรู้ดั้งเดิมที่เกิดขึ้นมาจึงมีคุณค่าเช่นเดียวกับสรรพชีวิต แต่การเรียนรู้โดยเอาตำราเป็นตัวตั้งจะทำให้ความรู้ดั้งเดิมสูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย เพราะความรู้ดั้งเดิมไม่ได้อยู่ในตำราหรือเรียนรู้จากตำราไม่ได้ แต่อยู่ในการปฏิบัติ ในวิถีชีวิต ความรู้ดั้งเดิมเมื่อสูญไปก็จะไม่กลับมาอีก เช่นเดียวกับการสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์ การสูญเสียน้ำรู้ดั้งเดิมจึงเป็นการสูญเสที่ยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ การเรียนรู้จึงควรเรียนรู้ในฐานวัฒนธรรม การเรียนรู้อย่างอื่นก็สามารถเรียนรู้ได้ทุกชนิดจากทั่วโลกตามความชอบและความจำเป็น แต่ต้องมีฐานอยู่ในวัฒนธรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ จึงเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน ไม่แยกส่วนหลุดลอยหรือทำร้ายการอยู่ร่วมกันหรือวัฒนธรรม

ตามที่อธิบายมาจะเห็นได้ว่า**วัฒนธรรมคือรากของสังคม** เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ต้องมีรากที่จะยึดต้นให้มั่นคงและดูดซึมน้ำจากดิน สังคมก็ต้องมีรากเพื่อความมั่นคงและเพื่อดูดซึมประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ รากของสังคมคือวัฒนธรรม การตัดรากต้นไม้เกิดผลร้ายอันใด การพัฒนาโดยตัดรากทางวัฒนธรรมก็เกิดผลร้ายแก่สังคมนั้น

ถ้าสังคมมีฐานทางวัฒนธรรมมั่นคงแล้ว จะเรียนรู้เรื่องอื่นวัฒนธรรมอื่นอย่างไรก็ได้ ของใหม่ ๆ ก็เหมือนสายลมแสงแดดที่โชยมา ถ้าต้นไม้ไม่มีรากแข็งแรงย่อมได้ประโยชน์จากสายลมแสงแดดและยังทำให้รากแข็งแรงขึ้น

ถ้าขาดราก มีแต่ของใหม่หรือรับของใหม่เข้ามาโดยตัดรากเก่าทางวัฒนธรรม สังคมย่อมคลอนแคลน หากหลักไม้ได้ จะโค่นล้มหรือวิฤตได้ง่าย การพัฒนาจึงควรมีวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐาน จึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน

เดี๋ยวนี้เราพูดกันถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน เราก็ยังงงๆ กันอยู่ว่าทำอะไร หรือบางทีก็คิดถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเดียวแบบแยกส่วน แท้ที่จริง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันที่บูรณาการทุกอย่างเข้ามา เพื่อความสมดุล เมื่อสมดุลจึงยั่งยืน ความยั่งยืนไม่ได้อยู่ที่สิ่งแวดล้อมอย่างเดียว แต่หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันที่ยั่งยืน ซึ่งรวมถึงเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการเรียนรู้

ต้องร่วมกันจึงจะยั่งยืน

ถ้าตัวใครตัวมัน แข่งชิงกันอย่างเสรีก็จะไม่ยั่งยืน ถ้าเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งจะส่งเสริมความเป็นตัวใครตัวมันและการแข่งชิงกันอย่างเสรี จึงไม่ยั่งยืน แต่วัฒนธรรมเน้นวิถีชีวิตร่วมกัน และบูรณาการองค์ประกอบของวิถีชีวิตร่วมกันทั้งหมดรวมทั้งสิ่งแวดล้อมเข้ามาด้วยกัน เพราะฉะนั้น ที่พูดว่าพัฒนาอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง แท้ที่จริงก็อย่างเดียวกันกับการพัฒนาโดยเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะชีวิตวัฒนธรรมอยู่ในพื้นที่

๖.

โครงสร้างของสัมมาพัฒนา

การพัฒนาใช้สักแต่ว่าพัฒนา เพราะถ้าเป็นมิจฉาพัฒนาแล้วย่อมนำไปสู่การอยู่ร้อนนอนทุกข์และความสูญเสียชีวิต จำเป็นต้องมีการพัฒนาที่ถูกต้องหรือสัมมาพัฒนา จึงจะเกิดความอยู่เย็นเป็นสุข โครงสร้างกำหนดคุณสมบัตินั้น เช่น ให้เป็นม้า เป็นช้าง เป็นสุนัข เป็นลิง เป็นคน เป็นเรือ เป็นเกวียน หรือเป็นรถยนต์ คนไทยควรจะร่วมกันกำหนดโครงสร้างของสัมมาพัฒนา

โครงสร้างใด ๆ มักจะประกอบด้วยส่วนใหญ่ ๆ ๓ ส่วน คือ (๑) ฐาน (๒) ยอด (๓) ส่วนกลาง ฐานมีความสำคัญมากเพราะถ้าฐานถูกต้อง แข็งแรง โครงสร้างทั้งหมดจะมั่นคง ขึ้นสูงและเติบโตได้มาก โดยไม่พังทลายลงมา ยอดของโครงสร้างเป็นความสว่างาม

พระเจดีย์แห่งสัมมาพัฒนาควรมีโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

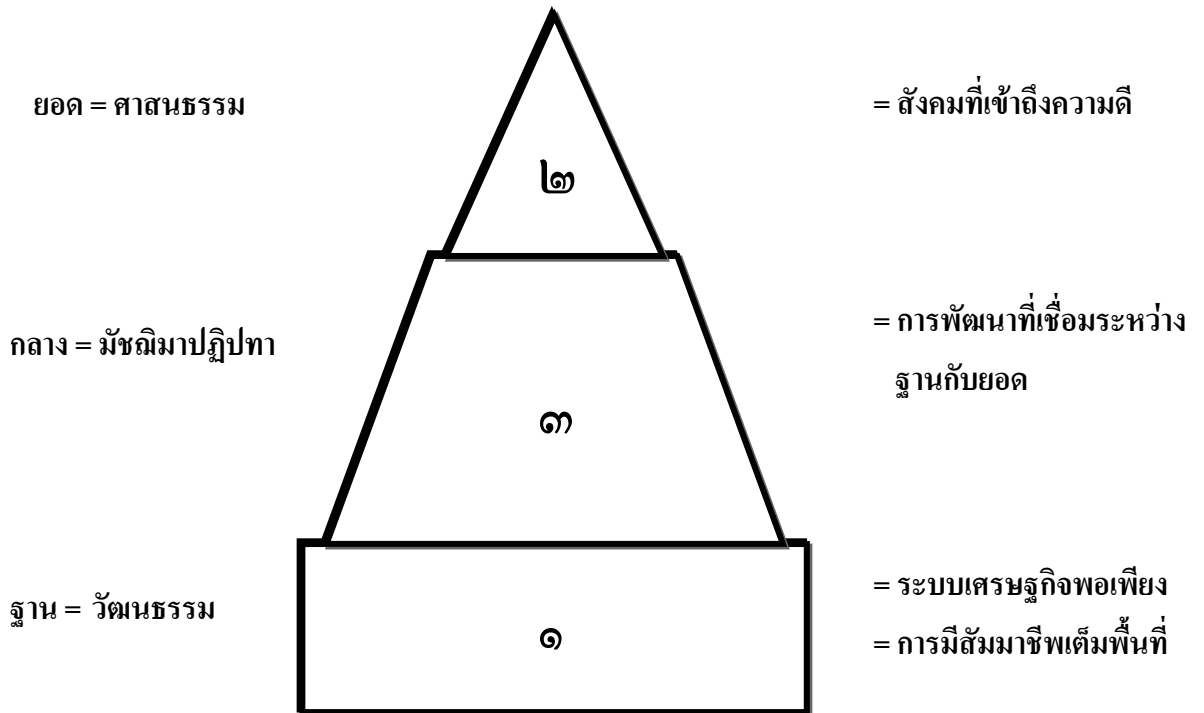
๑. ฐานพระเจดีย์คือฐานวัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจพอเพียง
๒. ยอดพระเจดีย์คือ ศาสนธรรม หรือการเป็นสังคมที่เข้าถึงความดี
๓. ส่วนกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา หรือการพัฒนาที่เชื่อมระหว่างฐานกับยอดที่ถูกต้อง

การพัฒนาถ้าไม่มีฐานกับยอดที่ถูกต้องย่อมเข้รกรกเข้าพงลงเหวได้ สัมมาพัฒนาจึงต้องกำกับด้วย ฐานกับยอดที่ถูกต้อง

(๑)

ฐานของการพัฒนาคือวัฒนธรรมหรือระบบเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนสำคัญที่สุดคือฐานของการพัฒนา ถ้าฐานถูกต้องที่เหลือนจะค่อนข้างง่าย แต่ถ้าฐานผิดถึงพยายามพัฒนาเท่าไร ๆ ก็จะไม่ประสบผลและวิฤต จึงจำเป็นต้องค่อย ๆ ทำความเข้าใจและตั้งฐานการพัฒนาที่ถูกต้อง

รูปที่ ๑ พระเจดีย์แห่งสัมมาพัฒนา ฐาน = วัฒนธรรม หมายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ยอด = ศาสนธรรม หรือความดี กลาง = มัชฌิมาปฏิปทา หรือการพัฒนาที่เชื่อมระหว่างยอดกับฐานที่ถูกต้อง

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงคือระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง

ทุกวันนี้ระบบเศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง หรือเงินเพื่อเงินย่อมกระทบกระเทือนความเป็นมนุษย์ในทุกมิติ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย และระหว่างประเทศจนกับประเทศรวยห่างมากขึ้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน การแข่งขันทรัพยากรอย่างขาดความเป็นธรรม ความขัดแย้ง ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนสงครามและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

ระบบเศรษฐกิจควรจะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงทุก ๆ มิติของความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง มีรูปแบบที่ปฏิบัติได้และวัดได้ ไม่เหลือบ่ากว่าแรงแต่อย่างใด

รูปธรรมของระบบเศรษฐกิจพอเพียงคือ การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่

สัมมาชีพหมายถึงอาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย

ถ้าทุกคนหรือทุกครอบครัวมีอาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย ก็จะหายจนถ้วนหน้า อยู่ร่วมกันด้วยความเรียบร้อย เป็นฐานของการพัฒนาสิ่งที่ตามมาให้อย่างยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เราสามารถใช้ตรรกะนิเวศการมีสัมมาชีพ (ตสข.) เป็นเครื่องวัดความก้าวหน้าในทุกชุมชน ทุกท้องถิ่น ทุกจังหวัด ต้องดูแลให้ประชาชนมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ฝ่ายนโยบายต้องสนับสนุนให้เป็นไปตามนี้ ไม่ว่าจะการจัตุสรที่ททำกิน การใช้เทคโนโลยี ทุน การสื่อสาร การศึกษา หรืออื่น ๆ

จิตพิที่เพิ่มไม่บอกการกระจายรายได้ รายได้มหั้มาตกอยู่กับคนจำนวนน้อย จิตพิที่เพิ่มขึ้นได้ในขณะที่คนส่วนใหญ่ยากจน จิตพิเพิ่มจึงไม่ได้แปลว่าคนจนดีขึ้น เพราะจิตพิไม่ได้เอาคนแต่เอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่การมีสัมมาชีพ(ตสข.) เต็มพื้นที่หมายถึงทุกคนดีขึ้นหมด ระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง คือระบบที่คำนึงถึงคนทุกคน

นอกจากนั้น จิตพิที่ขึ้นไม่ได้บอกที่มาของเงิน มีจนอาชีพะต่างๆ ก็ทำให้จิตพิที่ขึ้นได้ การละเมิดสิทธิสตรี สิทธิเด็ก ทำลายสิ่งแวดล้อม ก็ทำให้จิตพิที่เพิ่มได้ จิตพิที่เพิ่มจึงไม่เป็นประกันว่าศีลธรรมจะดีขึ้น แต่การมีสัมมาอาชีพจะเต็มพื้นที่นั้นบอกวาศีลธรรมดีขึ้นด้วย เพราะสัมมาอาชีพคืออาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพออยู่พอกินและมีไมตรีจิตต่อกัน

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงคือระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เงินและมีรูปธรรมที่ปฏิบัติได้และวัดได้ จากการส่งเสริมให้มีสัมมาชีพเต็มพื้นที่

นี่คืออย่างเดียวกับการพัฒนาที่อยู่ในฐานวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ วิถีชีวิตร่วมกัน ต้องเป็นตัวตั้งของการพัฒนา มีใช้เงิน หรือตัวใครตัวมัน หรือการค้าเสรี หรือการเงินเสรี นี้มีใช้การปฏิเสธเงิน หรือปฏิเสธปัจเจกบุคคล หรือปฏิเสธการค้าเสรี หรือปฏิเสธเงินเสรี แต่เอาเป็นตัวตั้งไม่ได้ เพราะถ้าเอาอย่างอื่นที่ไม่ใช่วิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง ก็จะทำลายวิถีชีวิตร่วมกัน แต่ถ้าเอาวิถีชีวิตร่วมกัน แล้วเอาอย่างอื่นทั้งหมดมาสนับสนุนวิถีชีวิตร่วมกัน (living together) ตามสถานการณ์และความเหมาะสม ก็จะเป็นไปเพื่อมนุษย์ทั้งหมดและธรรมชาติทั้งหมด ฐานวัฒนธรรมจึงรวมระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้งอยู่ในนั้นด้วย

รูปธรรมของการพัฒนาในฐานวัฒนธรรมหรือระบบเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพัฒนาการอย่างบูรณาการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง พื้นที่หมายถึงชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด ถ้าทุกชุมชน ทุกท้องถิ่น ทุกจังหวัด มีพัฒนาอย่างบูรณาการก็จะมีการพัฒนาอย่างบูรณาการเต็มพื้นที่ อันจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่มี ๘ เรื่องด้วยกัน คือ

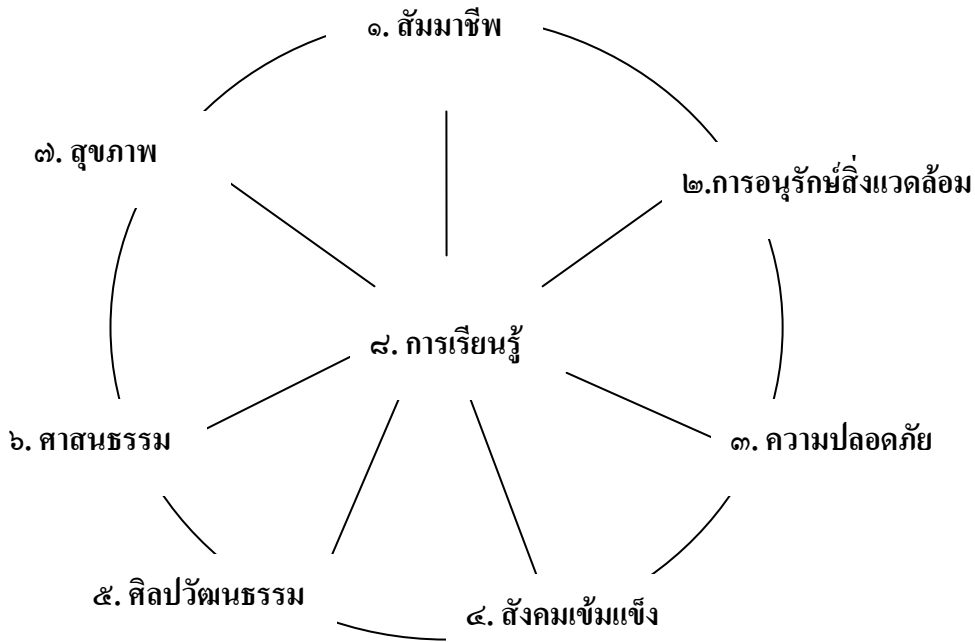
๑. การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่	๕. ศิลปวัฒนธรรม
๒. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๖. ศาสนธรรม
๓. ความปลอดภัย	๗. สุขภาพ

๔. สังคมเข้มแข็ง

๘. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นหัวใจที่เชื่อมโยงไปสู่ทุกเรื่อง ดังในรูปที่ ๒

๑. การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ทุกพื้นที่ต้องดูแลให้ทุกคนหรือทุกครอบครัวมีสัมมาชีพ นี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินทำกิน เทคโนโลยี และทุน อย่างถูกต้อง เมื่อมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ อย่างอื่นๆ จะง่ายหมด

รูปที่ ๒. องค์ประกอบ ๘ ประการในการพัฒนาอย่างบูรณาการที่เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

๒. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

๓. ความปลอดภัย ทุกพื้นที่ต้องดูแลให้มีความปลอดภัยจากการฆ่า จี้ ปล้น อุบัติเหตุ และยาเสพติด

๔. สังคมเข้มแข็ง หมายถึงมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ มีองค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งที่สามารถจัดการการเรียนรู้ และการพัฒนาอย่างบูรณาการ

๕. ศิลปวัฒนธรรม ศิลปะ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

๖. ศาสนธรรม ความเสียสละ การลดความเห็นแก่ตัว การพัฒนาจิตใจ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการได้ง่าย

๗. สุขภาพ การพัฒนาอีก ๗ องค์ประกอบล้วนทำให้เกิดสุขภาวะ ทุกชุมชนท้องถิ่นต้องพัฒนาสุขภาพ ให้สมบูรณ์แข็งแรง ปลอดภัยหายห่วง ปลอดภัยโรคเอดส์ เป็นต้น

๘. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนต้องรวมตัวกันทำการวิจัยเรื่องของชุมชน เอาผลการวิจัยมาปรับพฤติกรรม และทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งเป็นแบบการพัฒนาอย่างบูรณาการ และขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการเป็นการต่อเนื่องให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เมื่อทุกพื้นที่มีการพัฒนาอย่างบูรณาการ ชุมชนท้องถิ่นจะเข้มแข็งทุก ๆ ทาง รองรับการพัฒนาอื่น ๆ ให้มั่นคง

(๒)

ยอดของการพัฒนาคือศาสนธรรม หรือการเป็นสังคมที่เข้าถึงความดี

ยอดของพระเจดีย์ที่เรียวแหลมชี้สู่ฟ้าคือ การเข้าถึงสิ่งสูงสุด การเข้าถึงสิ่งสูงสุดเป็นคุณสมบัติของมนุษย์ นอกจากเรื่องทางวัตถุแล้ว มนุษย์ต้องเข้าถึงความดีด้วยจึงจะสมบูรณ์ สังคมก็เช่นเดียวกัน ต้องเป็นสังคมที่เข้าถึงความดี ต้องมีดัชนีวัดการเป็นสังคมที่ดี (Good Society Index =GSI) เราจะวัดแต่จีดีพียังไม่ได้บอกว่าเป็นสังคมที่ดี ควรจะมีการวัดจีเอสไอควบคู่ไปด้วย

การเป็นสังคมที่ดีร่วมกันคิดสักพักหนึ่งก็จะคิดออกและใช้เป็นตัวกำกับการพัฒนา จะได้ไม่บิดเบี่ยวเป๋ไปเป็นมิฉญาพัฒนา

สังคมที่ดีน่าจะมีลักษณะอย่างน้อยดังนี้

๑. เป็นสังคมที่มีศีลธรรมพื้นฐานคือเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน
๒. มีความเป็นธรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ
๓. มีสัมมาชีพเต็มพื้นที่
๔. มีความปลอดภัย
๕. มีการพัฒนาจิตใจให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้น

ควรทำให้วัดได้ เป็นดัชนีชี้วัดสังคมดี (ดสด.) หรือ จีเอสไอ เป็นเครื่องกำกับการพัฒนา

(๓)

ส่วนกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา หรือการพัฒนาที่เชื่อมระหว่างฐานกับยอด

การพัฒนาต่างๆ ต้องเชื่อมอยู่ในฐานวัฒนธรรมหรือระบบเศรษฐกิจพอเพียง และเชื่อมกับส่วนยอดคือการเข้าถึงความดี การพัฒนานั้นจึงจะเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ถ้าการพัฒนาไม่มีฐานไม่ยอด เพียงแต่เอาเงินเป็นตัวตั้ง จะทำให้เกิดมิฉญาพัฒนา และนำไปสู่การทำลาย

ตัวอย่างของการพัฒนา ๘ ประการ ที่เชื่อมโยงอยู่ในฐานวัฒนธรรม

๑. เศรษฐกิจ
๒. ศาสนาและศิลปะ
- ๓,๔,๕ การวิจัย-การศึกษา – การสื่อสาร

๖. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๗. สุขภาพ

๘. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ทั้ง ๘ เรื่องนี้ถ้าหยั่งรากอยู่ในฐานวัฒนธรรมย่อมง่ายขึ้น เติบโตบนฐานที่มั่นคง และช่วยให้ฐานแข็งแรงขึ้น คือทำให้แข็งแรงไปด้วยกันทั้งหมด จะขยายความดังต่อไปนี้

(๑) เศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรม การแข่งขันทางเศรษฐกิจควรจะแข่งขันจากจุดแข็งของเรา ไม่ควรจะแข่งจากจุดอ่อน จุดแข็งของเราที่คนอื่นไม่มีก็คือวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมมีความจำเพาะตามพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ถ้าอุตสาหกรรมและพานิชยกรรมของเราอยู่บนสินค้าวัฒนธรรมก็จะมีฐานกว้างที่คนไทยทำอยู่แล้ว และเกิดกระจายรายได้เพราะคนจำนวนมากเกี่ยวข้อง อาหารกับการท่องเที่ยวจะเป็นสินค้าวัฒนธรรมหลัก นอกจากนั้นมีสินค้าหัตถกรรม สมุนไพร บริการสุขภาพไทย เช่น การนวดแผนไทย ถ้ามีการทำแผนที่ศักยภาพคนไทยตามที่กล่าวถึงในตอน ๔ ข้อ ๕ ข้อมูลเหล่านั้นจะเป็นฐานของเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่ใหญ่มาก

หากเศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยงกันจะเกิดเศรษฐกิจสมดุลที่แข็งแรง การเชื่อมโยงผู้ผลิตในชนบทกับผู้บริโภคในเมืองให้เกื้อกูลกันจะเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใหญ่โตมาก

(๒) ศาสนาและศิลปะในฐานวัฒนธรรม ศาสนาถ้ามองตรงส่วนกลางที่ลอยตัวจากฐานทางวัฒนธรรมเกือบมองไม่ออกเลยว่าจะทำให้ดีขึ้นได้อย่างไร แต่ถ้าอยู่ในฐานวัฒนธรรมในพื้นที่แล้วง่ายมากเป็นอัตโนมัติ การพัฒนาอย่างบูรณาการนั้นศาสนาจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างขาดไม่ได้ ถ้าเราพัฒนาจากฐานทางวัฒนธรรมขึ้นมาศาสนาจะถูกต้องและแข็งแรงขึ้น ในชุมชนมีศิลปะและศิลป์เป็นอันมาก งานศิลปะข้างบนถ้าเชื่อมโยงกับศิลปะในฐานวัฒนธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อกันและกันและเป็นประโยชน์ต่อสินค้าวัฒนธรรมมาก

(๓) (๔) (๕) การวิจัย – การศึกษา – การสื่อสาร ในฐานวัฒนธรรม ขณะนี้การศึกษาลอยตัวจากฐานทางวัฒนธรรมจึงไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้ประเทศได้ การปฏิรูปการศึกษาคือการเปลี่ยนญาณวิทยาดังกล่าวแล้วข้างต้น การเปลี่ยนแปลงจากญาณวิทยาเก่าที่ถือว่าฐานของความรู้ในตำรามาคือญาณวิทยาใหม่ที่ถือว่าฐานของความรู้ในตัวคน แท้ที่จริงก็คือฐานของความรู้ในวัฒนธรรม นั่นเอง เพราะความรู้ในตัวคนได้มาจากวิถีชีวิตร่วมกัน ควรปฏิรูปการศึกษาจากการเน้นท่องหนังสือไปเรียนรู้จากชีวิตจริง นั่นคือในฐานวัฒนธรรมการเรียนรู้จะสนุก เรียนได้เร็วเรียนจากการทำจริงและทำได้จริง และกระตุ้นให้อยากทำวิจัย เพราะในการปฏิบัติจริงให้ได้ผลนั้นต้องการวิจัยเป็นอย่างมาก ฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นฐานของการวิจัยที่เป็นประโยชน์

การสื่อสารก็ไม่ควรจะลอยตัว เป็นเครื่องมือที่สื่อแต่วัตถุนิยมบริโภคและเป็นประตูดของการนำเข้าวัฒนธรรมอันไม่ดั้งมาจากต่างประเทศ สื่อมวลชนควรมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม จะทำให้รู้จักคนไทย รู้จักแผ่นดินไทย ถนอมรักและส่งเสริมให้เกิดพลังแผ่นดิน และสร้างภูมิคุ้มกันจากเชื้อโรคร้ายที่มาจากต่างถิ่น

(๖) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในฐานวัฒนธรรม พลังของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจึงจะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ได้ ถ้าเชื่อมผู้บริโภคในเมืองกับผู้ผลิตในฐานวัฒนธรรมได้ จะเป็นพลังของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ยิ่งใหญ่มาก

ทุกวันนี้ ประเทศไทยเปรียบประดุจแผ่นดินอาบยาพิษ ไม่ว่าจะเป็นตะกั่ว สารหนู ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี และสารอินทรีย์เคมีอื่น ๆ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าการได้รับสารเคมีเหล่านี้จะไม่ทำให้คนไทยเป็นมะเร็ง และมีความพิการทางสมองและพิการอื่น ๆ มากขึ้น สารเคมีเหล่านี้เมื่อไปโดนกับดีเอ็นเอ ซึ่งเป็นสารพันธุกรรมก็จะทำให้เกิดการกลายพันธุ์และเซลล์ไม่สามารถเป็นไปตามปกติได้

ได้มีการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ไม่จำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลงหรือปุ๋ยอินทรีย์เคมีในการเกษตรเลย ก็สามารถมีผลผลิตทางเกษตรได้เท่ากันหรือมากกว่า เทคนิคเกษตรแบบไม่ใช้สารพิษมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เรียกว่า เกษตรอินทรีย์บ้าง เกษตรผสมผสานบ้าง เกษตรธรรมชาติบ้าง วนเกษตรบ้าง การเกษตรที่ไม่ใช้สารพิษเหล่านี้ยังทำให้เกิดความเป็นป่ามากขึ้น เพราะไม่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือปลูกอย่างใดอย่างหนึ่งสุดลูกหูลูกตา ซึ่งทำลายความเป็นป่า แต่เน้นการปลูกพืชนานาชนิดร่วมกับความเป็นป่าจึงเพิ่มมากขึ้น พร้อม ๆ กับได้ผลผลิตทางเกษตรที่ปลอดสารพิษ การทำเกษตรแบบนี้ อาจเรียกว่า เกษตรวัฒนธรรม เพราะทำกันมาในวิถีชีวิตดั้งเดิมโดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลง และไม่ทำลายธรรมชาติแวดล้อมเหมือนการเกษตรสมัยใหม่

การเกษตรที่ใช้สารพิษ นอกจากจะทำลายความเป็นป่าทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืนแล้ว ยังส่งอาหารปนเปื้อนสารพิษมาให้คนในเมืองกิน ซึ่งเป็นโทษต่อสุขภาพอย่างยิ่ง นี่คือตัวอย่างของความสัมพันธ์ที่ไม่เกื้อกูลกันได้ คือเกษตรกรผลิตอาหารปลอดสารพิษ ผู้บริโภคเมืองได้บริโภคอาหารปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพ การบริโภคอาหารปลอดสารพิษของชาวเมืองก็จะไปเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของเกษตรกร ที่ผลิตอาหารปลอดสารพิษ ซึ่งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและเพิ่มความเป็นป่า ฉะนั้นวิถีการบริโภคของคนในเมืองนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของตนเองแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของเกษตรกรในชนบท และช่วยลดสภาพการเป็นแผ่นดินอาบยาพิษ และเพิ่มความเป็นป่า

ฉะนั้น การเชื่อมโยงผู้บริโภคในเมืองกับการเกษตรวัฒนธรรมในชนบทจึงเป็นพลังเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันมโหฬาร เพราะผู้บริโภคต้องบริโภคทุกวัน บริโภคคราวใดก็ส่งผลดีต่อชนบทและการรักษาสิ่งแวดล้อมทุกครั้งไป รัฐบาลจึงควรส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างผู้บริโภคในเมืองกับการเกษตรเชิงวัฒนธรรม ความเชื่อมโยงสัมพันธ์นี้ต้องอาศัยความเชื่อถือไว้วางใจ (trust) ระหว่างกัน ความเชื่อถือไว้วางใจกันได้เป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์

(๗) สุขภาพในฐานวัฒนธรรม ขณะนี้บริการสุขภาพตามแผนตะวันตก ซึ่งก็มีข้อดีหลายอย่าง แต่มีข้อเสียคือราคาแพง บริการได้ไม่ทั่วถึง และบางเรื่องก็ไม่ได้ผลดี เพราะขาดมิติทางจิต-สังคม ควรมีการนำ

แพทย์แผนไทยหรือแผนวัฒนธรรมเข้ามาใช้อย่างเหมาะสม สมควรมีการพัฒนากระบวนการแพทย์และเภสัชกรรมไทย อย่างครบวงจร อื่น ๆ มีรายละเอียดซึ่งจะไม่กล่าวในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างเพียง ๕ เรื่องคือ

ก. ส่งเสริมให้มีศูนย์การแพทย์แผนไทยทุกตำบล โดยฝึกให้ชาวบ้านเป็นผู้ทำเอง โดยเริ่มต้นให้บริการ ๓ เรื่อง คือ (๑) นวดแผนไทย (๒) ประคบด้วยสมุนไพร (๓) ขยายยาสมุนไพรที่พิสูจน์แล้วว่าได้ผลดีประมาณ ๒๐ ชนิด แค่นี้จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขของคนทั้งประเทศกับก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจมหัพพา

ข. ประกาศยาสมุนไพรที่พิสูจน์แล้วว่าได้ผลดีเป็นยาสามัญประจำบ้าน ประมาณ ๒๐ ชนิด ยาสมุนไพรบางอย่างมีสรรพคุณดีกว่ายาแผนปัจจุบัน เช่น ขมิ้นชันแก้ปวดท้องและป้องกันมะเร็งได้ เพราะมีสาร curcumin ซึ่งเป็นแอนติออกซิแดนทอย่างแรง ถ้าทุกบ้านมีขมิ้นชันไว้ประจำบ้าน ลองนึกภาพว่าจะกระตุ้นการปลูก การผลิตยา และการค้าเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจขนาดไหน ยังไม่นับสมุนไพรตัวอื่น ๆ อีก ถ้าทำกันเต็มที่อาจทำให้ชาวบ้านหายจน การทำอะไรที่อยู่ในฐานวัฒนธรรมจะกระจายรายได้

ค. ส่งเสริมการนวดแผนไทย การนวดลดความปวดเมื่อย ลดความเครียด และความดันโลหิตได้ ถ้าส่งเสริมให้บริการมีความสะอาด และคุณภาพดี จะลดการนำเข้ายาแก้ปวดและยาลดความเครียด สร้างอาชีพให้คนไทย คนตาบอดก็ยังเป็นหมอนวดได้ เรื่องนี้ถ้าทำให้ดีสามารถส่งออกได้ด้วย เพราะใคร ๆ ก็ชอบ และคนไทยก็ถนัดทางบริการ เรื่องนี้ถ้าส่งเสริมให้ดีจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่

ง. การส่งออกสมุนไพร ตลาดสมุนไพรไทยในต่างประเทศไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าทำให้ดีจะส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ส่งเสริมความเป็นป่า และสร้างรายได้ให้ประเทศได้มาก

จ. มหาวิทยาลัยควรมีการวิจัยการแพทย์และเภสัชกรรมไทยอย่างจริงจัง หากมหาวิทยาลัยทำการวิจัยการแพทย์และเภสัชกรรมไทยอย่างจริงจังจะเป็นพลังให้มีการพัฒนากระบวนการแพทย์และเภสัชกรรมไทยครบวงจรได้มาก

ที่กล่าวมานี้ยังห่างไกลความสมบูรณ์ในเรื่องสุขภาพในฐานวัฒนธรรม แต่พอเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าเรื่องนี้มีค่าสำคัญเพียงไรต่อเรื่องสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อย่างบูรณาการ

(๘.) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ควรจะมีแต่ทางเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะเศรษฐกิจนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งและบาดหมางกันได้ กรณีตึกเวิลด์เทรดที่ตึก กรณีการเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญก็ดี เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ตรงข้ามกับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเท่าเทียมกันไม่มีใครอยู่เหนือใคร ประชาชนมีโอกาสชื่นชมยินดีในวัฒนธรรมของเพื่อนมนุษย์ในประเทศอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันจะทำให้เกิดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประชาชนจะนำไปสู่มิตรภาพระหว่างคนต่างเผ่าพันธุ์ จะส่งเสริมสันติภาพเพราะประชาชนมีความโน้มเอียงที่จะเป็นมิตรกันอยู่แล้ว ความเป็นศัตรูระหว่างกันมักเกิดขึ้นเพราะอำนาจรัฐ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้นไม่เพียงพอ ควรส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในเชิงวัฒนธรรม นี่จะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจวัฒนธรรมจากการ

ท่องเที่ยวด้วย

ที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างของการพัฒนา ๘ ประการที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรม จะเห็นได้โดยไมยากว่ามีประโยชน์เพียงใดต่อการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนธรรม และสุขภาพอย่างเชื่อมโยงกัน เมื่อเชื่อมโยงกันก็เกิดความสุข เมื่อเกิดความสุขก็เกิดความเป็นปกติและความยั่งยืน จึงกล่าวว่า

การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาในฐานวัฒนธรรม

๖.

การขับเคลื่อนการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

พลังของการขับเคลื่อนการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งอยู่ที่ **สัมมาทิฐิ** (ความเห็นชอบ) และ **สัมมาสังกัปปะ** (ความคำริขอบ)

ความเห็นชอบคือความเข้าใจที่ถูกต้องว่าวัฒนธรรมคืออะไร และทำไมการพัฒนาจึงควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ควรจะมีการรณรงค์ทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิเกี่ยวกับการพัฒนา ภาพเจดีย์แห่งสัมมาพัฒนาที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมควรจะไปอยู่ในมโนสำนึกของคนทั้งชาติ และควรตระหนักรู้ว่าการพัฒนาที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้งนี้ มีรูปธรรมที่ปฏิบัติได้และสามารถวัดได้ไม่ยาก อันได้แก่

๑. การมีสัมมาอาชีพเต็มพื้นที่

๒. ดรรชนีวัดการเป็นสังคมที่ดี = จีเอสไอ (Good Society Index)

ความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือสัมมาทิฐิของสังคม จะเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่สัมมาปฏิบัติ

สัมมาสังกัปปะหรือความคำริขอบคือ **นโยบายที่ถูกต้อง**

นโยบายที่ถูกต้องคือความคำริขอบของชาติ สังคมควรจะสร้างนโยบายที่ถูกต้องมาให้รัฐบาลปฏิบัติ การรณรงค์สร้างความเข้าใจด้วยกันทั้งชาติจะทำให้เกิดแนวนโยบายของชาติ

การมีนโยบายการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง จะนำไปสู่การปฏิบัติอื่น ๆ ต่อไป ในที่นี้จะสรุปพลังขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งไว้ เป็น ๘ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑.) **ความเข้าใจร่วมกัน** (สัมมาทิฐิ) การสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าวัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไร ทำไมการพัฒนาจึงควรเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฐิ เป็นพลังที่ทำให้เป็นอย่างอื่นเกิดตามมา

(๒.) **นโยบายที่ถูกต้อง** (สัมมาสังกัปปะ) นโยบายเป็นเจตนารมณ์ของชาติ หรือความคำริขอบ เมื่อเป็นนโยบาย องค์ภาพของสังคมทั้งหมดก็ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น

(๓.) **ระบบราชการ** ทั้งหมดปรับตัวส่งเสริมการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

(๔.) **ประสังคัม** ประสังคัมเป็นพลังขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม ประชาสังคัมที่เข้มแข็งจะขับเคลื่อนการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

(๕.) กฎหมาย กฎระเบียบ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ควรทบทวน กฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อวัฒนธรรม

(๖.) การงบประมาณ และการคลัง การงบประมาณและการคลังเหมือนพลังงานขับเคลื่อน ถ้าขับเคลื่อนสวนทางก็ทอนกำลัง ถ้าขับเคลื่อนถูกทางก็เพิ่มพลัง จึงควรปรับให้เพิ่มพลังทางวัฒนธรรม

(๗.) การวิจัย การวิจัยให้เกิดความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้ทั้ง ๖ ข้อข้างต้น เป็นไปอย่างถูกต้อง

(๘.) กระทรวงวัฒนธรรมต้องเป็นเจ้าภาพ สร้างกลไกขับเคลื่อนองค์ประกอบทั้ง ๗ ประการข้างต้นอย่างต่อเนื่อง และอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. สรุป

การติดอยู่ในลัทธิพทปรามาส คือ การยึดถือผิด ๆ ทำให้ประเทศอ่อนแอและหาทางออกไม่พบ จำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ โดยสิ้นเชิงจึงจะอยู่รอดได้

ญาณวิทยาเก่าว่าฐานความรู้อยู่ในตำรา ทำให้มนุษย์ขาดศักดิ์ศรีและขาดศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์

ญาณวิทยาใหม่ว่าฐานความรู้อยู่ในตัวมนุษย์ทุก ๆ คน จะทำให้คนทุกคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีความมั่นใจ เกิดความมั่นใจแห่งชาติ ทำให้หันไปสนรากลแห่งหรือวัฒนธรรมของตนเอง

วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ ในวิถีชีวิตร่วมกัน มีบูรณาการองค์ประกอบที่จำเป็นต่อวิถีชีวิตเข้ามาทั้งหมด อันได้แก่ อาชีพหรือเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดูแลความปลอดภัย ความเป็นสังคมหรือความร่วมมือกัน ศิลปะ ศาสนา สุขภาพ และการเรียนรู้

ในขณะที่เศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้งเป็นการแยกส่วน วัฒนธรรมเป็นการบูรณาการ เมื่อบูรณาการก็เกิดความสมดุล เมื่อมีความสมดุลก็มีความเป็นปรกติและความยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ระบบเศรษฐกิจที่เอามนุษย์เป็นตัวตั้ง เป็นอย่างเดียวกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง

รูปธรรมของการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งคือการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่ พื้นฐานของการพัฒนาอย่างบูรณาการในพื้นที่คือการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ สัมมาชีพคืออาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่จึงเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป ครรชณีวัดการมีสัมมาชีพจึงดีกว่า จีดีพี เพราะเป็นการวัดที่คนอย่างเป็นองค์รวมไม่ใช่วัดเฉพาะที่เงิน

สัมมาพัฒนาควรมีโครงสร้างคล้ายพระเจดีย์ ที่ฐานคือวัฒนธรรม ที่ยอดชี้ขึ้นสูงหมายถึงการเป็นสังคมที่เข้าถึงความดี ซึ่งสามารถสร้างบรรณานุกรมสังคมที่ดี หรือ จีไอเอส (Good Society Index) ส่วนกลางของพระเจดีย์คือมัชฌิมาปฏิปทา หรือการพัฒนาที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมและมียอดอยู่ในความดี เมื่อถูกกำกับทั้งที่ฐานและที่ยอด การพัฒนาจะได้ไม่หลุดไปเป็นมิจาพัฒนา เครื่องวัดสัมมาพัฒนา คือ (๑) วัดการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่และ (๒) วัดการเป็นสังคมที่ดีหรือ จีเอสไอ

รูปพระเจดีย์แห่งสัมมาพัฒนานี้ควรจะเข้าไปสู่การรับรู้และความเข้าใจของคนทั้งชาติ เพื่อการเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิวหรือความเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะหรือความดำรงชอบอันได้แก่นโยบาย

สัมมาทิวและสัมมาสังกัปปะ คือ ปัญญา

เมื่อประเทศมีปัญหา ก็จะหลุดจากโมหภูมิหรืออวิชชา ทำให้เกิดการพัฒนานี้ถูกต้องหรือสัมมาพัฒนา อันจะก่อให้เกิดความสมดุล ความร่มเย็นเป็นสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขอให้คนไทยมีความสุขสวัสดิ์
